

ne Využívajú príponu *-i*, ktorá nespôsobuje spoluhláskové alternácie, ide teda o tvrdý variant tejto prípony (*kamarati*, *paropki* oproti *kamaraci*, *paropci*) V časovaní slovíes sú zvláštnosťou prípony 1 os sg prítomnosti *-u* (*robu*, *šiju*) a 3 os pl *-uť, juť* (*behajuť, iduť*) pravidelné najmä v severovýchodnej časti centra.

B Prvky nárečia paralelné v ukrajinskom jazyku a v historickom vývine slovenčiny

Takýchto paralel je veľké množstvo Stav v ukrajinskom jazyku mohol byť v takomto prípade iba podnetom na udržanie týchto javov i v čase, keď na ostatnom východoslovenskom i slovenskom území zanikli

Jedným z najrozšírenejších je pôvodné pernoperné *w* Vyskytuje sa v celom východnom východoslovenskom regióne Na pernozubné *v* sa zmenilo len v pozícii pred vokálom, vnútri slova pred konsonantom a na konci slova je pôvodné *w* v podobe neslabičného *u*

Veľmi dlho sa v tomto nárečí udržal systém makkostnej korelácie konsonantov Na celom území oblasti sa dodnes vyskytujú tvary *poradok*, 3 os pl prítomnosti slovíes *roba*, *kupa*, *bava še* Znamená to, že i po zániku makkosti konsonantov *þ, b, m, v, r* na ostatnom území (rozpadom na tvrdý konsonant a *j*) sa makkosť týchto konsonantov zachovala a zánik nastal až v období, keď bol proces rozpadu makkosti perných a pernozubných konsonantov mŕtvy Makkosť konsonantu *r* sa na severovýchode centra oblasti sčasti zachovala doteraz (verbá *patra*, *hralo*, substantíva *radoy*, *zver*)

Na časti územia sotáckej oblasti pri Sobranciach neprebehla ani asibilácia *t, d* na *c, ʒ* Výskyt konsonantov *t, d'* je v severovýchodnej časti oblasti pravidelný (*xoditi*, *s'edelam*, *hostina*, *z'et*) Konsonant *t'* sa udržiava aj v sústave slovesných prípon prípona *-ut, -juť* v 3 os pl, infinitívna prípona *-t* (*hvarit*, *oblekat*, *sobažit*)

Ďalšia zvláštnosť hláskoslovia sotáckej oblasti pri Sobranciach spočíva v makkostnej korelácií sykaviek Oproti typickej východoslovenskej opozícii *s/s, z/z'* charakterizuje severovýchod centra protiklad *s/s', z/z'* Makký konsonant tu teda nie je palatálny, ale palatalizovaný Palatalizované *s', z'* sa používajú v rovnakom rozsahu ako inde v regióne *s, z* (*z'et* oproti *žec, ves'e ľa/vešeľe*) Ich zaznamenávaním s apostrofom chceme predísť zámene palatálneho a palatalizovaného *s, z* Podobne polomakké *s', z'*, ktoré však nehodnotí ako systémové, zaznamenáva Š Lipták

Palatálne *ś* sa v oblasti vyskytuje po typickej sotáckej zmene *č* na *ś* (*zeuśe, veśar, śekala*), palatálne *ź* sme v severovýchodnej časti centra nezaznamenali

Súčasne zmeny v jazyku oblasti sú procesom nahrádzania petrefaktov nárečia najčastejšie prvkami celoregionálnymi Úplné začlenenie do nárečo-

vého makroregiónu si vyžaduje zánik špecifik, ktorý vedie cez systémový rozpad nestabilných prvkov Nestabilita vzniká najprv v jednotlivých lexikálnych jednotkách Jej všeobecný charakter predpokladá vysoký stupeň narušenia pravidelnosti nárečového prvku, ktoré vyústi až do nahradenia zanikajúceho prvku dominantnejším Napríklad v systéme prítomných slovesných prípon su spaté 1 os sg príponou *s -u* a 3 os pl, ktorá má príponu *-ut* Postupným nahrádzaním prípony *-ut* v 3 os pl bežnejšou príponou *-u* vzniká nežiaduca homonymia v slovesnom prítomnosti, ktorá vyvoláva ďalšiu zmenu v 1 os sg sa presadzuje zemplínska prípona *-m* Pôvodný protiklad *neśul'neśut, budul'budut* sa mení na vzťah *neśem/neśu, buzem/budu*

Príkladom na zložitejšiu cestu vývinu sú aktuálne zmeny vo vokalizme nárečia sotáckej oblasti pri Sobranciach Tieto zmeny sú o to zaujímavejšie, že dokazujú pretrvávajúce vplyvy z ukrajinského jazyka až dodnes a potvrdzujú dôležitosť interferenčných javov na jazykovom pomedzí

V nárečí sotáckej oblasti sa do súčasnosti zachoval vokál *y* Rozdiely v jeho výslovnosti v tejto oblasti zaznamenal aj v roku 1969 Š Lipták Vokál *y* sa vyskytuje, alebo sa ešte v nedávnej minulosti vyskytoval, v rámci koreňových morfém aj ako prípona v skloňovaní substantív a predovšetkým v skloňovaní adjektív s kmeňom zakončeným na tvrdý konsonant (*syř, žyvot, mladý, xlopcy*) V súčasnosti tento vokál zaniká a na vysvetlenie procesu jeho zániku potrebujeme poznať i vokalizké vzťahy v ukrajnčine, v ktorej splynuli pôvodné *i* a *y* do *y* a nová makká opozícia sa reštituovala len v zatvorených slabikách zmenou *e, o* na *i*

Vo vokalizme nárečia sú zužené vokály *e* a *o*, ktoré sú pozostatkom vývinu *ě, ō* cez *e, o* na *i, u*, čiže procesu paralelného s diftongizáciou (porov spisovné *kôň, biely* sotácke *koň, beli*, zemplínske *kuň, bili*) Povedomie vzťahu *i* a *e* v ukrajnčine a blízkosť artikulácie ukrajinského *y* a nárečového *e* zrejme viedli v nárečí k vzniku vzťahu *y* a *e* a vzápätí k nahrádzaniu vokálu *y* vokálom *e* (*moteka, starej*) Ukrajinský vzťah vokálov *i* a *e* a ich striedanie v rámci otvorených a zatvorených slabík potom viedlo v nárečí k ďalšej zmene *e* na *e* v zatvorených slabikách (*dobrem, potem*) Poslednou etapou ďalšieho vývinu vokálu bude v sotáckom nárečí oblasti pri Sobranciach celovýchodný stav, t j úplný zánik výslovnosti vokálu *y* a jeho splynutie s *i* Načrtnutý vývin predpokladá výslovnosť vokálu *y* v nárečí ako v ukrajinskom jazyku

Presadenie zúženej výslovnosti vokálu *e* na mieste pôvodného *y* v zatvorených slabikách iste podmienil aj pravidelný výskyt vokálu *e* v l-ových participiách slovíes s prítomným kmeňom na *-i-* (*bežiś, robiś/bežeu, robeu*) V snahe o symetriu vo vokalizkom systéme sa do l-ových participií presadzuje aj vokál *o* (*nečucl'nečuou, inde nečuou, nečucl, bucl'boou, inde buou, bul*)

Niekoľko uvedených príkladov vyčlenených zo systému jazyka si nekladie za cieľ systematicky opísať stav nárečia sotáckej oblasti pri Sobranciach,